

affectione populi" (t.a.p. p. 307 vlg.), waar het heet (p. 315): „Hinc populus est turbidus, seditiosus, rerumque novarum cupidus, praesentia fastidians, alium statum et conditionem Reipublicae expetens, quieti et otio adversus, praesertim quando dux est”.

ib. pag. 314: „Ferox, morosus, indomitus et servitutis impatiens est populus, equo feroci et indomito similis, *eademque arte tractandus*,” etc.

Ook is **Althusius'** geheele pactum-constructie van het sociale leven niets dan de juridische bovenbouw boven een organisch sociologischen onderbouw (Vgl. Althusius' „symbiosebegrip”, in de ontwikkeling zijner natuurlijke trappen). Het gezagsinstituut is bij hem een eeuwige goddelijke ordinantie en wordt door hem geenszins middels het pactum uit het individu a. h. w. mathematisch geconstrueerd. Zie pag. 3: „Communis et perpetua lex est, ut in quavis con-sociatione et symbiosis specie sint quidam imperantes, praestites, praepositi, praefecti, seu superiores: quidem vero obsequentes, seu inferiores”. Zie ook pag. 198: „Deus etiam, cum mundum condidisset tanquam universitatis dominus, singulis et quibuscunque creaturis proprios et sui generis principes statuit”... etc. Zoo komt ook **Althusius'** Calvinistische ephoreenleer in onverzoenlijke tegenstelling tot de humanistische atomistische leer der volkssouvereiniteit te staan.

Zie cap. XVIII „De Ephoris eorumque officio”: pag. 192 sqq. Overal wordt geappelleerd op de organische structuur van het gezagsinstituut, gelijk reeds de grondslag van Althusius' wetenschappelijke methode in de organische wets-idee is verankerend. Zie b.v. Pol. Praefatio: „Sic itaque reipsa sum expertus, quod politicus ibi desinat, ubi incipit jurisconsultus, sicut ubi desinit ethicus, ibi incipit theologus, et ubi physicus, ibi medicus. *In praxi vero omnes artes conjunctas, nemo negat*” (wij cursiveeren). Zie hier in beginsel reeds de wetenschappelijke opvatting der soevereiniteit in eigen kring op organischen grondslag aanvaard, ook al is dit principe hier nog niet kentheoretisch doorgedacht.

Te zijner tijd hoop ik Althusius' gezagsleer nader in haar juiste beteekenis te analyseeren in mijn studiereeks: *In den strijd om een Christelijke Staatkunde* („A. R. Staatkunde”).

⁷⁾ Zie hierover nader de studie van Prof. Dr. **Bohatec**: *De organische idee in de gedachtenwereld van Calvin*, („A. R. Staatkunde”, 2e jrg. 1926 blz. 32 vlg., blz. 153 vlg., en blz. 362 vlg.).

Zie ook zijn belangrijke studie: *Calvin's Vorsehungslehre*, in „Calvinstudien” (Festschrift zum 400 Geburtstag Johann Calvins, 1909) S. 339 flg.

⁸⁾ Gelijk **Stammler** doet, in wiens neo-kantiaansche rechtsidee als „Gemeinschaft frei wollender Menschen” de zelfstandigheid van het politisch natuurrecht ten koste der ethiek is doorbroken. Zoo is 't dan ook geen wonder, dat **Stammler** in het gebod der christelijke liefdeleer: „Hebt uwe broederen lief” in de eerste plaats een regel van objectief „richtig Recht” ziet, inzonderde het de verhouding tusschen de menschen in hun onderlinge betrekking als „naasten” normeert. (Zie *Lehrbuch der Rechtsphilosophie* (1922) S. 203/4 noot 6). Dit was de kern van alle sectarische verwarring.

Zoo is 't ook geen wonder, dat dezelfde schrijver zich in zijn werk: *Die Lehre vom richtigen Recht* (S. 59) in allen ernst afvraagt, waarom de rechtsorde ook niet vriendschapsverhoudingen, b.v. ten aanzien van schenking en erfrecht zou regelen!

⁹⁾ **M. E. Mayer**: *Rechtsphilosophie* (Berlin 1922) S. 94: „Deswegen sind die Kulturnormen die maszgebenden Werte für die Schaffung und Anwendung von Rechtsnormen, deswegen entspricht jedem Rechts- ein Kulturideal, deswegen musz das Recht seine Bewährung in der Kulturkritik suchen. Es wäre zu wenig von ihm zu sagen, dasz es der Kultur dient, *als kritische Macht beherrscht es sie auch*” (Wij cursiveeren).

In 't vervolg van zijn uiteenzetting voert **Mayer** dan zijn postulaat, dat de rechtsvorming zich kritisch aan de cultuur oriënteere, terug tot de humaniteits-idee! Van deze humaniteitsidee heet het dan in humanistische „Ueberschwänglichkeit”: „erhaben steht sie *über* der Praxis in der Gottähnlichkeit, die ihr von **Herder** gerne beigelegt worden ist, und sendet die Kulturbestrebungen wie Apostel hin zu allen Völkern”. „Und lehret sie halten alles, was ich euch befohlen habe”!